

*Büyük Mecmua'daki Eser İncelemesine Dayalı Edebî Tenkitler**

Literary Criticism Which Based on Analyzing of Work in Büyük Mecmua

Süleyman UZKUC*

ÖZET

Büyük Mecmua, 6 Mart 1919 – 25 Aralık 1919 tarihleri arasında, toplam 17 sayı yayınlanmış, eski harfli, haftalık, edebî ve ilmî bir mecmuadır. Mecmua, ülkenin içinde geçtiği zor dönemde toplumun, özellikle gençlerin içine düştükleri ümitsizlikte kurtarmayı kendisine gaye edinmiştir. Dergi sayfalarında kadın hakları, sosyoloji, fikir hareketleri, güncel siyasî olaylara dair yazıların yanında şiir, roman, tiyatro ve eleştiri türünde edebî eserler de rastlanılır. Bu çalışmada söz konusu dergideki edebî eser tenkitlerine dair yazılar incelenip, değerlendirilerek kapsayıcı bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

ANAHTAR KELİMELER

Büyük Mecmua, Milli edebiyat, Edebî Tenkit

ABSTRACT

Büyük Mecmua, between 6 March 1919-25 December 1919 dates, is the published 17 issue in total, old letters, weekly, literary and scientific magazine. Magazine aspired to rescue the society especially youngs who are in despair in a rough time when country was in. In the page of magazine, articles about woman rights, sociology, movements of thought, current political events are found as well literary works type of poem, novel, theatre and criticism. In this study, articles about the criticism of literary works in question magazine examined, evaluated will be tried to reach an inclusive result.

KEY WORDS

Büyük Mecmua, national literature, literary criticisms

* Bu makale, *Büyük Mecmua Tahlilî Fihrist- İnceleme-Metin* adlı yüksek lisans tezi [SÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya- 2004] esas alınarak hazırlanmıştır.

* Arş. Gör., *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Elemanı*, suzkuc@gmail.com

Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca gibi Batı dillerinde critique/ criticism/ kritik/ critica ifadeleriyle karşılanan tenkit (Ercilasun 1981: 6), bugün Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlüğü'nde eleştirme, eleştiri ibareleri ile karşılanmaktadır (BTS 2013). Batı tesirinde gelişen Türk edebiyat dairesinin ilk merhalesi olan Tanzimat dönemiyle birlikte, Batılı anlamda ve tam manasıyla olmasa da yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladığı bilinmektedir. Söz konusu dönem içerisinde tenkidin tanımı, çerçevesi ve mahiyeti hakkında birçok tartışma da gerçekleşmiştir.¹

Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Muallim Naci, R. Mahmut Ekrem, Beşir Fuat, Mizancı Murat gibi isimler, Tanzimat dönemi edebiyatının önde gelen tenkitçileridirler. Tanzimat'ın ardından gelen ve Türk edebiyatının Batılılaşma macerasının tamamlayıcısı bir hüviyete sahip olan Servet-i Fünûn döneminde ise tenkit, müstakil bir edebî tür olarak kabul edilmeye başlanmış, ilk dönemde görülen tartışmaların uzağında, ayakları yere çok daha sağlam basan değerlendirmeler ve tartışmalar görülmüştür. Hatta Ahmet Şuayb gibi edebiyatın yalnızca tenkit türü ile ilgilenmiş yazarlar bulunmakla birlikte Mehmet Rauf, Cenap Şahabettin, Hüseyin Cahit, Tevfik Fikret gibi çok önemli edebiyatçılar da bu sahada eserler vermiştir. Servet-i Fünûncular ile aynı dönemde yaşayıp, edebî eserler vermelerine rağmen sanat, edebiyat ve dünya görüşlerindeki farklılıklardan dolayı Servet-i Fünûn'a katılmayan edebiyatçılar arasında da tenkit sahasında faaliyet gösterenler olmuştur. Ali Kemal, Ahmet Rasim, İsmail Safa, Mehmet Celal bu isimlerin önde gelenleridir. Servet-i Fünûnculardan sonra Türk edebiyatında Fecr-i Âticiler kendilerini gösterir ve Yakup Kadri, Ahmet Haşim, Hamdullah Suphi, Ali Canip, M. Fuat Köprülü, Şahabettin Süleyman, Müfit Ratib gibi isimler bu topluluk adına, tenkit sahasında eserler verirler. 1911 yılında Selanik'te Ali Canip ve Ömer Seyfettin tarafından kurulan *Genç Kalemler* dergisi ile birlikte, Millî Edebiyat topluluğu da Fecr-i Âti mensuplarından koparak bünyesine kattığı edebiyatçılarla birlikte, edebî hayatımız için önemli düşünce ve gelişmelere imza atarken, edebî tenkide de ilgisiz kalmamıştır. Millî Edebiyat topluluğu adına Ömer Seyfettin ve Ali Canip'le birlikte M. Fuat Köp-

¹ Söz konusu tartışma ve görüşler hakkında detaylı bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: ERCİLASUN, Bilge (1981). *Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., s. 1-8.; GÜR, Âlim (2009). *Türk Tenkit Tarihi Ders Notları*, Palet Yay., Konya, s. 13-15.

rülü, Yakup Kadri, Hamdullah Suphi ve Raif Necdet'in bu sahada eserler verdiği bilinmektedir (Akyüz: 1995).²

Millî Edebiyat mensupları, zamanla *Genç Kalemler* dergisinin yanına birçok süreli yayın daha ekleyerek, çok daha geniş kitlelere ulaşmış, böylece edebî anlayış ve fikirlerini daha fazla mecrada dillendirme, açıklama ve anlaşılır kılma imkânını bulabilmiştir. *Türk Yurdu*, *Yeni Mecmua*, *Milli Mecmua* bunların en bilinenlerindedir. *Büyük Mecmua* da bu çizgideki yayın anlayışıyla, 1919'da basın yayın hayatına başlar. Dergi, yalnızca edebî kaygılarla matbuat hayatında yer almamıştır.

Büyük Mecmua, 6 Mart 1919 – 25 Aralık 1919 tarihleri arasında perşembe günleri çıkan haftalık, edebî ve ilmî bir mecmuadır. Toplam 17 sayı yayımlanmıştır. Millî Mücadele yıllarında, vatanın bu karanlık günlerinde, önünü göremeyen ve karamsarlığa kapılan Türk gençlerine iman ve ülkü verebilmek (*Büyük Mecmua* 1919a: 1) amacıyla yayın hayatına başlayan derginin yazar kadrosu içerisinde Falih Rıfkı, Yusuf Ziya, Köprülü-zâde M. Fuat, Faruk Nafiz, Mehmet Emin, Ömer Seyfettin, Halide Edip, Ali Canip, Reşat Nuri, Yahya Kemal, Orhan Seyfi, Ruşen Eşref, Ahmet Haşim, Halit Fahri gibi edebiyatımızın birçok önemli isimi yer almıştır. *Büyük Mecmua*, her ne kadar yayın hayatı kısa sürmüş olsa da, Türk fikir ve edebiyat sahasında belirgin ve etkili bir konuma sahiptir.

Fikir hareketleri, sosyoloji, kadın hakları, güzel sanatlar ve güncel siyasî olaylara değinen kayda değer çalışmaların yanında; şiir, hikâye, oyun ve tenkit gibi edebî türler de *Büyük Mecmua* sayfalarında, hatırı sayılır ölçüde kendilerine yer bulmuştur. Bu çalışmanın asıl konusunu teşkil eden ve 'Büyük Mecmua'daki Eser İncelemesine Dayanan Edebî Tenkitler' başlığı altında topladığımız yazılar şiir, roman, tiyatro türleri çerçevesinde ayrı ayrı, zikredildikleri sıra ile değerlendirilmiş ve bunlara ilaveten bir de edebî soruşturma niteliğindeki anket çalışması hakkında bilgi verilmiştir.

Bu incelemelerden ilki, 1918 yılında Süleyman Nazif'in "*Firâk-ı Irak*" isimli şiir kitabının³ tenkidini yapan Köprülüye aittir. Yazar, eserin künyesini vererek işe başlar. Köprülü, eser hakkındaki değerlendirmelere geçmeden önce dönem

² Bu paragraf, Kenan Akyüz'ün *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923* isimli kitabındaki *Edebî Tenkid* alt başlıklarından (124-129, 146-147, 162-163, 191-192) derlenerek hazırlanmıştır.

³ Süleyman Nazif'in *Firâk-ı Irak* isimli eserinin yeni harflere aktarımı için bk. ÇETİN, Nurullah (1993). *Süleyman Nazif'in Firâk-ı Irak Adlı Eseri*, *Türkoloji Dergisi*, C. XI, S.1, s.233-256.

sanatçıları üç ana başlık altında toplar. Bunlardan ilki, memleketin içinde bulunduğu zor ve sıkıntılı dönemlerde dahi, dalmış oldukları gaflet uykusundan uyanmayarak, milletlerinin matemine iştirak etmeyenlerdir. İkinci gurupta ise, yalnızca milletlerinin matemlerine kulak tıkamakla kalmayıp, bir de şahsi menfaatleri doğrultusunda kalemlerini düşmana satan, milletin aleyhine eserler kaleme alanlar vardır. Bunlardan ayrı tuttuğu, üçüncü bir gurup daha vardır ki, bunları gerçek Türk sanatkârları olarak değerlendirir. Bunlar, belki de tarihin en zor dönemlerini yaşayan insanların sıkıntı, ıstırap ve elemelerine kayıtsız kalmayıp, onlar ile hemhal olabilen sanatkârlardır. *Firak-ı Irak* şairi Süleyman Nazif Bey, Köprülü tarafından işte bu son gurup sanatçılar içerisinde değerlendirilmektedir.

Firâk-ı Irak'taki manzumelerin büyük kısmı, Irak'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun elinden çıkması üzerine duyulan üzüntü münasebetiyle kaleme alınmıştır. *Dicle ve Ben*, *Yâr-ı Nâim* ve *Şehidin Babası* başlıkları hakkında yapılan kısa değerlendirmelerden sonra, Köprülü'nün bu eserde bulduğu gerçek kıymet Türk milletine, ihtiyaç duyduğu teselliyi vermiş olmasıdır.

Mehmet Fuat, Süleyman Nazif'i, Millî Edebiyatçılarla çelişen uygulamalarına rağmen, özellikle son dönemlerde kaleme aldığı eserlerinde ortaya koyduğu, yüksek milli hassasiyetlerden dolayı, dönemin en hararetli milliyetçileri arasında değerlendirir.

"Batarya ile Ateş", "Firâk-ı Irak" gibi eserlerinde ve şu son haftalarda çok yüksek bir ruh hamiyetiyle yazılmış makalelerinden sonra Süleyman Nazif Beyi en samimi ve en ateşin bir milliyetperver olarak telakki etmek zarurîdir. Varsın sevgili terkiplerini, ahenkli ve tantanalı vezinlerini terk etmesin, 'Türk'ü vav(و) sız yazsın; aynı yüksek, idealist ruhu taşıdıktan sonra bu kadarcık farkın ne ehemmiyeti olabilir?" (Köprülü-zâde Mehmet Fuat 1919a: 10)

Şiir türünde tenkit süzgecinden geçirilen bir diğer eser de Şükûfe Nihâl Hanım'a ait olan *Yıldızlar ve Gölgeler* kitabıdır. Köprülü diğer yazılarında olduğu gibi burada da işe yine eserin künyesi vererek başlar. Dönemin edebiyat âlemine *Yıldızlar ve Gölgeler* eseriyle ilk kez adım atan Şükûfe Nihâl Hanım'ı, manzumelerinde kullandığı dilin ağırlığı ve aruz vezni tercih etmesi nedeniyle eleştirir.

Köprülü'ye göre *Yıldızlar ve Gölgeler*, Tevfik Fikret'in *Halûk'un Defteri* adlı eserinin etkisiyle, kısa aralıklarla kaleme alınmış manzumelerden meydana gelmektedir. Bu itibarla da Köprülü, Şükûfe Nihâl Hanım'ı dilinin eski ve pürüzlü olması, aruz vezni ve kafiye düzenine hâkimiyetinin yetersizliği noktala-

rından eleştirilerde bulunur. Ancak, edebiyat âleminde kendisine yeni yeni yer bulmaya başlayan bir 'şaire' için bu kusurların, şimdilik kaydıyla, mazur görülebileceğini, zira Finat, Leyla ve Nigâr Hanım gibi tecrübeli kadın şairlerimizde dahi bu kusurların bulunduğunu dile getirir.

Yazar, *Yıldızlar ve Gölgeler* başlıklı değerlendirmesinde, eserin yalnızca kusurlu yönlerini tespit ederek bırakmamış, genç yazarın çıkmış olduğu bu yolda başarıyı yakalayabilmesi için yerine getirmesi gereken şartları da sıralamıştır. Buna göre, Şükûfe Nihâl Hanım, son dönemlerde yapmaya başladığı gibi, eserlerinde sade dil ve hece veznini tercihe devam etmelidir. Toplumsal hayatta yaşanan değişimler ile dil ve edebiyatta yaşanan gelişmelere kayıtsız kalmamalıdır. Başkalarını taklit etmeye çalışmayarak, kendi ruhunun samimi duygularını dile getirmelidir. Ayrıca, sanatkârın sade dil ve millî vezinle yazacağı eserlerinde, duygularını çok daha samimi ve etkili bir biçimde ifade edebileceği dile getirilir.

Şiir tenkidi başlığı altında, üzerinde durulması gereken *Fırtına ve Kar* isimli değerlendirme yazısı yine Mehmet Fuat Köprülü'ye aittir. Yazar burada Orhan Seyfi'nin aynı isimli şiir kitabını değerlendirir. Yine eser künyesini vererek başladığı değerlendirmelerini, iki gurupta toplayabiliriz. Bunlardan ilki, eserde tespit ettiği kusurlardır ve şu şekilde sıralanabilir. Öncelikle Orhan Seyfi'nin, terkipsiz bir dil kullanma hususunda gösterdiği titizliğe rağmen, kullandığı aruz vezninin de zorlamasıyla, yaşayan dilde kullanılmayan Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmak zorunda kaldığını belirtir. Bu durum da, Orhan Seyfi gibi aruz veznine hâkimiyeti üst düzeyde olan bir şairde dahi, gayri millî bir dilin ortaya çıkmasına neden olmuştur. *Fırtına ve Kar* isimli kitapta tenkit ettiği diğer bir husus da, manzumelerin bazılarında Hâmit'in tesirinin görünmüş olmasıdır.

Köprülü'nün eser üzerindeki olumlu değerlendirmeleri ise özetle şu şekilde sıralanabilir. Öncelikle Orhan Seyfi, manzumelerinde ne çağdaşı sanatkârlara ne de kendinden önceki edebiyatçılara benzemeye çalışmıştır. Böylece özgün bir sanatçı olarak kalabilmiştir. Ayrıca dönemin neredeyse her yıl değişen moda akımlarına kendisini kaptırmayıp, kendi ruhundan kaynaklanan samimi hisleri dinleyerek başarıyı yakalamıştır. Köprülü'ye göre risalenin en önemli ve orijinal parçası, kitaba da adını veren *Fırtına ve Kar* isimli manzumedir. *Fırtına ve Kar*'ı, aruz vezniyle kaleme alınmasına rağmen gerek düzenleniş, gerekse konusu itibarıyla yeni ve kusursuz olarak değerlendirir. Yazara göre Orhan Seyfi'nin *Fırtına ve Kar* isimli manzumeye başarıyı yakalamasının en önemli nedeni, kış ayı ile ortaya çıkan ve bütün ruhlarda hissedilen o ortak duyguyu sanatkârane

bir üslûp ve samimi bir tarzda dile getirmesidir. Köprülü bütün bu değerlendirmelerin ardından aşağıdaki cümleler ile Orhan Seyfi ve eseri hakkındaki değerlendirmelerine son verir.

“Mevzularını daima adadan, modadan daha doğrusu sarı kaplı kitaplardan alan şairler arasında, mevzularını İstanbul’un mütevazı, gösterişsiz fakat hakiki hayatından alan bu şair ne kadar ayrı bir mevki tutuyor!.. Hayatı sa’ir genç arkadaşlarından daha iyi daha açık bir ruhla dinlediği için ‘Milli Edebiyat’ ihtiyacını hepsinden daha evvel ve daha derin duyan bu genç şairden istikbalin en geniş ve en kuvvetli olmasa bile – belki en şahsi ve samimî mahsullerini beklemekte haklıyız. Yalnız, bu kadar az yazmasa !” (Köprülü-zâde Mehmet Fuat 1919ç: 55)

Bu başlık altında üzerinde durulması gereken son tenkit yazısı, Falih Rıfkı’nın *Ateş ve Güneş* adlı eseri üzerine, Halide Edip tarafından kaleme alınan *Ateş ve Güneş Münasebetiyle* başlıklı değerlendirmedir.

Öncelikle Halide Edip, aktörlerinden birisi olduğumuz mütareke süreci içerisinde, Avrupalı milletlerin başarısızlıklarını dahi, büyük bir cesaret örneği olarak sunmaları, edebiyat ve sanatın birçok dalında bu hislerini kayda geçirmelerine rağmen; biz Türklerin elde edilmiş zaferlerimiz hakkında dahi, kalem oynatacak yazarlarımızın sınırlı olmasından yakını. Bu itibarla, *“Türkün harbini içeriden yazan Türkçe ilk eser”* (Halide Edip 1919: 86) sözleriyle *Ateş ve Güneş*’in önemini vurgular.

Halide Edip’e göre, yazar bu eseri kaleme alırken özellikle bir hususta çok başarılı olmuştur. Bu başarı ise, eserin dekoru olan çölü ve bu çölün ortasında memleketlerinden koparak, dini ve vatanı uğruna savaşan Mehmetçiği canlandırmada göstermiş olduğu canlılıktır. Halide Edip’e göre *Ateş ve Güneş*, ne önceden belirlenmiş hukuki, siyasi ya da toplumsal bir tezi müdafaa için yazılmış bir eserdir, ne de ilmî usuller takip edilerek bir fikrin doğruluğunu ispatlama gayreti içindedir. Yalnızca Türk ruhu ve bakış açısı ile yaşanan olaylar anlatılmaya çalışılmıştır. *Ateş ve Güneş*’in bütün bu özelliklerinden dolayı tüm Türk ordusu ve Türk analarının Falih Rıfkı’ya minnettar olduklarını dile getirerek değerlendirmesine son verir.

Büyük Mecmua sayfalarında, tenkit süzgecinden geçirilen bir diğer edebî tür de romandır. Bu türe ait bir tek yazı vardır. O da, altında yine Köprülüzâde Mehmet Fuat’ın imzasının bulunduğu *Aydemir* başlıklı değerlendirmedir. Müfide Ferit Hanım’ın *Aydemir* isimli romanının değerlendirildiği yazıda öncelikle, bundan senelerce evvel Halide Edip tarafından yazılan ve Türkiye’deki Türklerin haklarını tez şeklinde ileri süren, ilk milliyetçi romandan sonra, şimdi de

Müfide Ferit Hanım'ın, Türkiye dışındaki Türklerin de, bizim kardeşimiz olduğunu işaret eden ve ikinci Türkçü roman olarak nitelendirdiği *Aydemir*'i tebrik eder.

Köprülü, *Aydemir*'i değerlendirirken objektif bir yaklaşım tarzı sergilemiştir. Sırf milliyetçi duygularla kaleme alındığı için eseri göklere çıkarmamış, gözlemlediği eksiklikleri de tek tek belirtmiştir. Buna göre, *Aydemir* abartılı bir şekilde idealize edilmiş bir karakter olmakla birlikte, ruh dünyasında yaşadığı değişim ve buhranlar tam olarak verilememiştir. *Aydemir*'in fikirlerinde yahut iç dünyasında yaşadığı değişimler, mantıklı ve net bir şekilde ortaya konmayıp, milliyetçi duygular ilham yoluyla kendisine kazandırılmış, bu da eserin mantıksal bütünlüğüne zarar vermiştir. Dili pürüzlüdür. Bir roman için gereğinden fazla şiir meyli taşır ve bu nedenle de zaman zaman mensur şiir sınırlarına yaklaşır. Tezli bir roman olmasının da etkisiyle, eserdeki diyaloglar zaman zaman makale hissi uyandırmaktadır. İlaveten, romanın düzenleniş ve sunumunda da bazı kusurlar bulunmaktadır.

Aydemir'in bu kusurlarıyla birlikte, altı çizilmesi gereken iki önemli yanını da şu şekilde sıralar. Bunlardan ilki *Aydemir*'in, tezini başarı ve kuvvetle savunmuş bir eser olmasıdır. İkincisi ise *Aydemir*'in yazıldığı dönemdeki, Türkçülük cereyanı hakkında ortaya atılan yanlış ve asılsız değerlendirmelere karşı cevap hüviyeti taşımasıdır. Köprülü, *Aydemir*'in bu son özelliğini şu cümleleriyle ifade eder.

“Türkçülük mefkûresinin ne yüksek ve ne insanî bir mahiyeti olduğunu idrak edemeyenler, bu mefkûrenin kan ve demirle değil, aşk ve samimiyetle, yıkılarak değil bilâkis yaparak inkişâf edeceğini anlamak için ‘Aydemir’i okumalıdır.” (Köprülü-zâde Mehmet Fuat 1919b: 28)

Tenkidî bir incelemeye tabi tutulan son edebî tür ise tiyatrodur. Yusuf Ziya Bey'in, *Binnaz* adlı üç perdelik manzum piyesinin, tenkidinin yapıldığı metinde, Köprülü, Yusuf Ziya Bey'in, hece veznini teknik itibarıyla başarılı ve kolay kullandığını, ayrıca onun gibi her mevzuda ve her şekilde yazan başka bir yazarın bulunmadığını belirtir. Bu sebeple de, son nesil şairler arasında hece vezniyle ilk defa piyes yazma şerefine ona ait olduğunu vurgular. Manzum piyes yazabilmek için yerine getirilmesi gereken üç şart ileri sürer, Köprülü. Bunların ilki temiz ve pürüzsüz bir dil. İkincisi, kuvvetli bir şiir kabiliyeti. Üçüncüsü ise anlaşılması zor ve belirsiz konularda, mısralardan kaçınmaktır. Bunlara ilaveten yazılan manzum piyesin, başarıya ulaşabilmesi için de 'selamet ve vuzuh' gibi iki önemli özelliği de barındırması gerektiğini vurgular.

Köprülü, Yusuf Ziya ve manzum piyes hakkındaki bu değerlendirmelerin ardından *Binnaz*'ın vakası, zamanı, mekânı, şahıs kadrosu ve düzenlenişini ihtiva eden kısa bir özetini aktarır. Bu ön bilgilerin ardından eserde gördüğü kusurları sıralar. Buna göre, *Binnaz*'ın vakası basittir. Eserin bel kemiğini oluşturan bu basit olay, ikinci üçüncü dereceden tali vakalarla da desteklenmemiştir. Eserin birinci ve ikinci perdeleri beklenmedik şekilde, 'damdan düşer gibi' bitmiştir. Makaleden anlaşıldığı üzere, Yusuf Ziya Bey, kitabın basımından sonra yaptığı ilavelerle bu durumu düzelmeye gayret etmiştir. Olayların düzenlenişinde, şahısların birbirleriyle olan ilişkilerinde; gerçekliğe ve tiyatro tekniğine uymayan yanlar da bulunmaktadır. Ayrıca Köprülüye göre Yusuf Ziya Bey, olayın geçtiği devir hakkında hemen hiçbir bilgiye de sahip değildir.

Köprülü, eserin kusurlarını bu şekilde sıralamakla birlikte, *Binnaz*'ı, günün tiyatro eserleriyle kıyaslamakta ve başarısından dolayı tebrik etmektedir. Eseri, dil ve vezin itibarıyla aksayan bir kaç noktanın dışında, genel olarak kusursuz bulur. Ziya Bey'in *Binnaz* ile yakaladığı bu başarıyı, Millî Edebiyat hareketinin başarısı olarak değerlendirir. *Binnaz* gibi sade dil ve hece vezniyle yazılacak eserlerin, aruz vezniyle yazılmış ve sahnelere yakışmayan, günün moda cereyanı ürünleri, tiyatro sahnelerinden kovacağına inanmaktadır. Köprülü, Yusuf Ziya Bey'i, başladığı bu yolda devam etmesi hususunda yüreklendirmekten de geri durmaz.

Dergi sayfalarında tiyatro tenkidi yapan diğer bir isim de, Reşat Nuri'dir. Darülbedayi heyeti tarafından temsil edilen, Hüseyin Suat Bey'e ait *Yamalar* piyesini değerlendiren Reşat Nuri, tiyatro yazarlığı ile herhangi bir sanat uğraşı veya şairliğin karıştırılmaması gerektiğini belirtir. Bu noktada tiyatronun kendine has özellik ve şartlarından bahseder. Kâğıt üzerinde okumaya doyamayıp, çok beğendiğiniz bir eserin sahneye konulduğu vakit başarısızlığa uğramasının nedenini de tiyatrodaki bulunması gereken bu özellik ve şartlardan yoksun olmasına bağlar. İncelemeye konu *Yamalar*'ı söz konusu başarısızlığa düşmemesi nedeniyle kutlar.

Reşat Nuri, Türk kızları dururken, yabancı kadınlarla evlenen gençlerimizin düştüğü yanlışlığı konu edinen eserin kısa bir özetini verir. Bu özetle, piyeste geçen vaka, yer ve şahıslar hakkında bilgiler bulunmaktadır. Verdiği özetin ardından yazar, piyesin kurgusunda gördüğü kusur ve aksaklıkları dile getirerek farklı teklif ve önerilerde bulunur. Münekkit, eser değerlendirmesinin yanında, oyunu sahneye koyan Darülbedayi heyetinden de bahsetmeden geçmez. Uzunca bir tatilin ardından sahnelenen eser için, Darülbedayi'den çok daha iyi bir hazırlık beklediğini ifade eder.

Son olarak, yine *Yamalar* hakkında, *İstiklâl Gazetesi*'nde çıkan bir değerlendirmeye, gerekli gördüğü itirazları dile getirir ve "*Hülâsa 'Yamalar' güzel bir piyestir. Hüseyin Suad Beyefendinin bu yolda devam etmelerini ve müstağni oldukları adaptasyona iltifat etmeyerek bizde yeni milli eserler vermelerini büyük ümitlerle bekleriz*" (Reşat Nuri 1919: 95) ifadeleriyle değerlendirmesine son verir.

M. imzasını taşıyan *Binnaz'ın Temsili* başlıklı değerlendirmede ise Darülbedayi'nin temsil heyeti tarafından sahnelenen *Binnaz* adlı oyundan halkın memnun olduğu, matbuatın ise memnun olmakla beraber eksiklerini de işaret ettiği belirtilmektedir. Oyun hakkında, dönemin süreli yayınlarından *Vakit* ve *Zaman* gazeteleriyle ismi açıklanmayan bir mecmuada yayınlanan tenkit yazılarından bahsedilerek makaleye son verilir.

Doğrudan doğruya bir eser incelemesi olmasa da bu başlık altında yer almasının faydalı olacağını düşündüğümüz ve dönemin Azerbaycan tiyatrosu hakkında bizleri bilgilendiren ve bizim tiyatrolarımızla kıyaslama imkânı sunan '*Azerbaycan Tiyatrosu*' başlıklı inceleme *** imzasıyla yayınlanmıştır. Yazar yaklaşık iki aydır İstanbul'da bulunan Azerbaycan tiyatrosunun oyunlarını iki noktadan ehemmiyetli bulmaktadır. "*Birincisi kardeş bir memleketin tiyatro hayatı hakkında bize bir fikir vermesi diğeri ise Azerbaycan'ın tiyatro hayatı hakkında malumat almakla oradaki hayatın diğer safhaları için de iyi bir delil elde etmiş olmamızdır.*" (***) 1919: 13)

Yazar, Azeri kumpanyasını Darülbedayi heyeti müstesna olmak üzere o zamana kadar İstanbul'da teşkil etmiş ve yaşamış kumpanyaların hepsinden daha nitelikli bulur. Memleketimizde tiyatronun çoluk-çocuğu, işsizleri ve sarhoşları eğlendiren bir oyun olarak algılandığı dönemde, Azerbaycanlılar tiyatroyu gayet ciddi ve önemli bulmuşlar, böylelikle de bu hususta Türkiye'yi geçmişlerdir.

Her ne kadar Avrupa piyeslerine oranla iptidai ve işlenmeye muhtaç olsa da Azerbaycan komedilerinde 'Molyer'in eserlerini andıran sade ve metin bir mizah bulunduğunu söylemiştir. Reşat Nuri, Azerbaycan tiyatrosu tarafından sahneye konulan 'Arşın Mal Alan' ve 'Meşedi İbad' operetlerinde derin bir zevk ve sanat kokusu, munis bir ağır başlılık gördüğünü belirtir.

Bu incelemede değinmeden geçemeyeceğimiz farklı bir çalışma da, *Büyük Mecmua*'nın 11. sayısında başlayıp, 12. ve 14. sayılarına da sarkan '*En Güzel Eseri Kim Yazdı*' başlığıyla yayınlanmış bir edebî soruşturmadır. "*Çağdaş edebiyatın ve edebiyatçıların değerlendirilmesiyle ilgili olan bu anket, tenkit tarihi bakımından da önemlidir.*" (Ercilasun 1995: 53)

Son eseri *Şermin*'i, hece vezni ve sade bir dille yazan Tefvik Fikret'in anısına, Aşiyân tarafından ödül verileceği duyurulur. Fikret'in bu son istikameti doğrultusunda onun açtığı bu yolu takip eden yazarlar ve eserlerinin isimleri verilerek, dönemin önemli şahsiyetlerinden cevaplar istenir.

Ankete cevaplarıyla katılan Süleyman Nazif, Rıza Tefvik Beyi; Refik Halit, Kâzım Nami, Hüseyin Rağıp ve Yusuf Ziya, Orhan Seyfi'nin *Peri Kızıyla Çoban Hikâyesi*'ni; Ali Ekrem, Mehmet Akif'in *Hatıralar*'ını; Orhan Seyfi ve F. Celaleddin, Yusuf Ziya'nın *Binnaz*'ını; Faruk Nafiz, Ziya Gökalp'in *Yeni Hayat*'ını gerekçelendirmeden ödüle layık görürler.

Ahmet Hikmet ise hem zamanın ihtiyaçlarına cevap vererek, milletin ruhu-na hitap eden, hem de sade bir dil ve ahenk ile güzelliği yakalayıp, milliliği de elden bırakmayan '*Peri Kızıyla Çoban Hikâyesi*'ni bu ödüle layık bulduğunu iletir.

Diğer yandan Köprülü-zâde Mehmet Fuat da eserin şiir ya da düz yazı türünde olması şartlarına göre iki isim öne sürer. Bunlardan nazım sahasında olanı Ziya Gökalp'tir. Çünkü Gökalp'i, fikrî çalışmaları ve bunların etki alanları itibarıyla N. Kemal'den sonra yetiştirebildiğimiz en mühim düşünce adamımız olarak değerlendirir. Nesirde ise Halide Edip'i, Meşrutiyet sonrasında yetiştirebildiğimiz 'en büyük ve en kuvvetli' sanatçı olma özelliğiyle bu ödüle layık görür.

Sonuç olarak, genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, *Büyük Mecmua* sayfalarında dört şiir, dört tiyatro ve bir roman değerlendirmesiyle dokuz edebî eser tenkidi yapılmış, ayrıca bunlara ilaveten bir de anket çalışması düzenlenmiştir. Böylelikle toplam on çalışma değerlendirilmeye gayret edilmiştir. Şiir sahasındaki değerlendirmelerden üçü Köprülü-zâde Mehmet Fuat'a, bir tanesi de Halide Edip'e aittir. Tiyatro tenkitlerinden ikisi Reşat Nuri, biri Köprülü-zâde, bir tanesi de M. (Mim) imzası ile yayınlanmıştır. Mecmuadaki tek roman incelemesi de Köprülü'nün imzasını taşır.

Derginin yazar kadrosundan ve muhtevâsından da anlaşılabilceği gibi *Büyük Mecmua*, Millî Edebiyat görüşünü benimsemiş ve bu çizgideki ürünlere sayfalarını açmıştır. Bu durum, kendisini edebî tenkit sahasında da, açıkça göstermektedir. Edebî türlerin tümünde millî muhteva, sade ve terkipsiz dil; hayalde ve ifadede orijinallik; manzum eserlerde hece vezni beğenilmiş, destek görmüştür. Bu özelliklere sahip eserler veren sanatçılar yüreklendirilerek sahip çıkmıştır. Buna karşılık millî muhtevadan uzak, ağır ve terkipli dil kullanılan, aruz vezniyle yazılan ve taklit olduğu anlaşılan eserler eleştirilmiştir. Tiyatro ve ro-

man için, edebî türün gerektirdiği özellikleri barındırıp barındırmadığına bakılmış; ortaya koyduğu bir tez var mıdır, var ise bu tez ne kadar başarıyla işlenmiştir? Sorularına cevap aranmıştır. Yine tiyatrodaki oyunun sahnelenebilecek yeterlilikte olup olmadığı ve oyuncuların sahne performansları üzerinde durulmuştur. Bu esaslara uyan eserlerin ve sanatçıların olumlu yanları ön plana çıkarılarak, bu yöndeki gayretler teşvik edilmeye çalışılmıştır. Buna mukabil, bu esaslara uymayan eser ve yazarların da millî vezin, sade dil, millî ruh ve muhtevayı dikkate almaları halinde edebî faaliyetlerde başarıyı yakalayabilecekleri ifade edilmiştir. ©

KAYNAKLAR

- AKYÜZ, Kenan (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Büyük Mecmua (1919a). *Mefkûre*, S.1, 1
- Büyük Mecmua (1919b). *En güzel Eseri Kim Yazdı?*, S. 11,12,14, s. 169, 187, 214.
- Büyük Türkçe Sözlük (BTS). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (30.10.2013)
- ÇETİN, Nurullah (1993). *Süleyman Nazif'in Fırak-ı Irak Adlı Eseri*, Türkoloji Dergisi, C. XI, S.1, 233-256.
- ERCİLASUN, Bilge (1981). *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*, Ankara: Kültür Bak. Yay.
- ERCİLASUN, Bilge (1995). *II. Meşrutiyet Devrinde Türkçü Tenkit*, Ankara: TKAE Yay.
- GÜR, Âlim (2009). *Türk Tenkit Tarihi (Ders Notları)*, Konya: Palet Yay.
- Halide Edip (1919). *Ateş ve Güneş Münasebetiyle*, Büyük Mecmua, S. 6, 86, 87.
- Köprülü-zâde Mehmet Fuat (1919a). *Firâk-ı Irak*, Büyük Mecmua, S.1, 10
- Köprülü-zâde Mehmet Fuat (1919b). *Aydemir*, Büyük Mecmua, S.2, 27,28.
- Köprülü-zâde Mehmet Fuat (1919c). *Yıldızlar ve Gölgeler*, Büyük Mecmua, S. 3, 42.
- Köprülü-zâde Mehmet Fuat (1919ç). *Fırtına ve Kar*, Büyük Mecmua, S.4, 55.
- Köprülü-zâde Mehmet Fuat (1919d). *Binnaz*, Büyük Mecmua, S.5, 71, 72.
- M. (1919). *Binnazın Temsili*, Büyük Mecmua, S.7, 111.
- Reşat Nuri (1919). *Yamalar*, Büyük Mecmua, S.6, 93-95.
- UZKUÇ, Süleyman (2004). *Büyük Mecmua (Tahlilî Fihrist- İnceleme- Metin)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Konya.
- *** (1919). *Azerbaycan Tiyatrosu*, Büyük Mecmua, S. 1, 13,14.